

dr Mariola Tracz

Akademia Pedagogiczna w Krakowie

Zróżnicowanie wyników egzaminu maturalnego z geografii na poziomie podstawowym w latach 2005-2008

Wprowadzenie

Minęły już cztery lata od wprowadzenia powszechnie obowiązującej nowej formuły egzaminu maturalnego z geografii i pierwszych doświadczeń z nim związanych. Nadszedł czas, aby na podstawie bogatego materiału informacyjnego dokonać analizy i przyjrzeć się, jak wyglądają osiągnięcia uczniów w poszczególnych województwach. Wyłonić się winna z tego sytuacja opisująca w znacznym stopniu pozycję geografii jako przedmiotu szkolnego oraz obraz efektów nauczania-uczenia geografii w szkole ponadgimnazjalnej.

Dociekając przyczyn różnic między wynikami w poszczególnych województwach i typach szkół, dokonano obserwacji wybranych elementów środowiska szkolnego uczniów zdających geografię na egzaminie maturalnym. W analizie uwzględniono m. in.: typ szkoły ponadgimnazjalnej, wielkość ośrodka, w której znajduje się szkoła, liczbę uczniów zdających egzamin, liczbę godzin przeznaczoną na nauczanie przedmiotu, przygotowanie nauczycieli geografii do nowej formy egzaminu maturalnego z geografii. Celem prowadzonej analizy było ustalenie, w jakim zakresie na wynik matury z geografii na poziomie podstawowym ma wpływ:

- struktura szkolnictwa ponadgimnazjalnego,
- wielkość ośrodka, w którym znajduje się szkoła,
- liczba zdających egzamin maturalny z geografii w województwie i w szkole,
- kwalifikacje nauczycieli związane z nową formą egzaminu maturalnego z geografii.

W badaniach posłużono się metodami ilościowymi i jakościowymi. Analizowano liczbę zdających egzamin według województw i typów szkół oraz poziom zdawalności, średni wynik egzaminu maturalnego z geografii w latach 2005-2008. Wykorzystano rozmowy przeprowadzone z nauczycielami geografii - egzaminatorami maturalnymi, a także własne doświadczenia związane z pracą weryfikatora w maturalnym zespole egzaminacyjnym w OKE w Krakowie.

Ogólna informacja o zdających egzamin maturalny z geografii na poziomie podstawowym

W badanym okresie czasu liczba uczniów zdających geografię wzrosła ponad dwukrotnie (Tab. 1.) - w 2005 r. zdawało geografię 63 720 uczniów (21% ogółu maturzystów), a w 2008 już 157 602 osoby (38% ogółu maturzystów). W 2005 r. najwięcej zdających geografię było w województwie: śląskim (11,4%), wielkopolskim (10,5%), lubelskim (9,6%) oraz mazowieckim (8,0%). Najmniej uczniów wybrało geografię na egzaminie maturalnym w województwach: opolskim (2,1%), świętokrzyskim (2,5%) i lubuskim (3,2%). Natomiast w 2008 r. najwięcej uczniów zdawało geografię w województwie: małopolskim (9,8%), śląskim (9,2%) i mazowieckim (8,3%), a najmniej - podobnie jak w roku 2005 - w opolskim (1,6%) i lubuskim (1,8%).

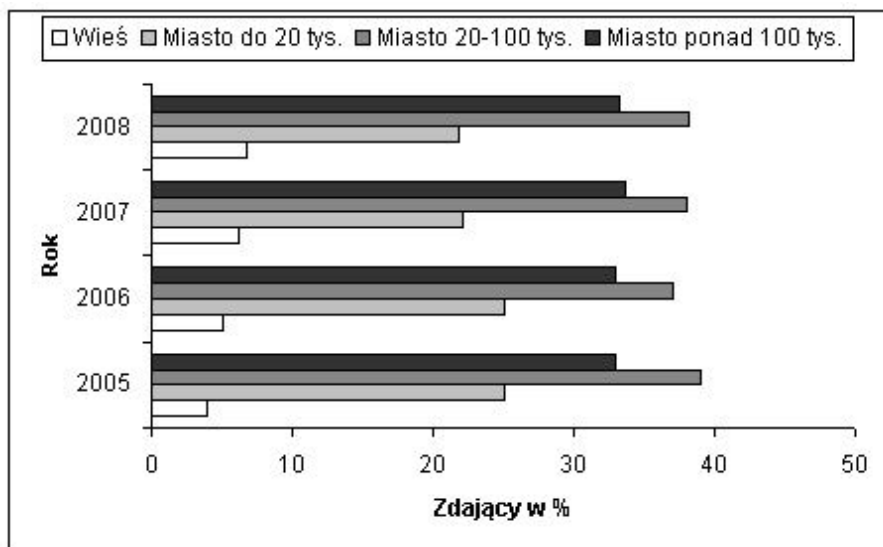
Tabela. 1. Liczba zdających egzamin maturalny z geografii w latach 2005-2008

Województwo	Liczba zdających							
	2005		2006		2007		2008	
	Ogółem	%	Ogółem	%	Ogółem	%	Ogółem	%
kujawsko-pomorskie	3078	4,8	6217	5,4	5519	5,2	6064	4,0
pomorskie	3320	5,2	5189	4,5	5498	5,3	5600	3,7
śląskie	7295	11,4	14447	12,5	14062	13,5	13933	9,2
lubelskie	6169	9,6	7174	6,2	6546	6,1	9625	6,3
małopolskie	3783	5,9	11699	10,1	11761	10,9	14915	9,8
podkarpackie	3783	5,9	8113	7,0	7345	6,9	9824	6,4
podlaskie	2533	3,9	4240	3,6	4120	3,8	4037	2,7
warmińsko-mazurskie	2162	3,3	4658	4,0	4458	4,1	4337	2,9
łódzkie	4174	6,5	7025	6,1	8359	7,8	10100	6,6
świętokrzyskie	1601	2,5	3469	3,0	4498	4,2	4177	2,7
lubuskie	2045	3,2	2915	2,5	2320	2,1	2797	1,8
wielkopolskie	6720	10,5	11587	10,0	7051	6,5	10336	6,8
zachodnio-pomorskie	3230	5,0	4985	4,3	3485	3,2	4410	2,9
mazowieckie	5146	8,0	13675	11,9	13836	12,9	12578	8,3
dolnośląskie	5209	8,1	7235	6,2	7957	7,6	7512	4,9
opolskie	1396	2,1	2283	2,0	2389	2,2	2501	1,6
RAZEM	63 730	100	114 911	100	107 054	100	151 240	100
Średnia	3983,1		7181,9		6690,4		9452,5	

Źródło: Oprac. własne na podstawie: *Matura. Przedmioty matematyczno-przyrodnicze*, CKE 2005, 2006, 2007, Warszawa.

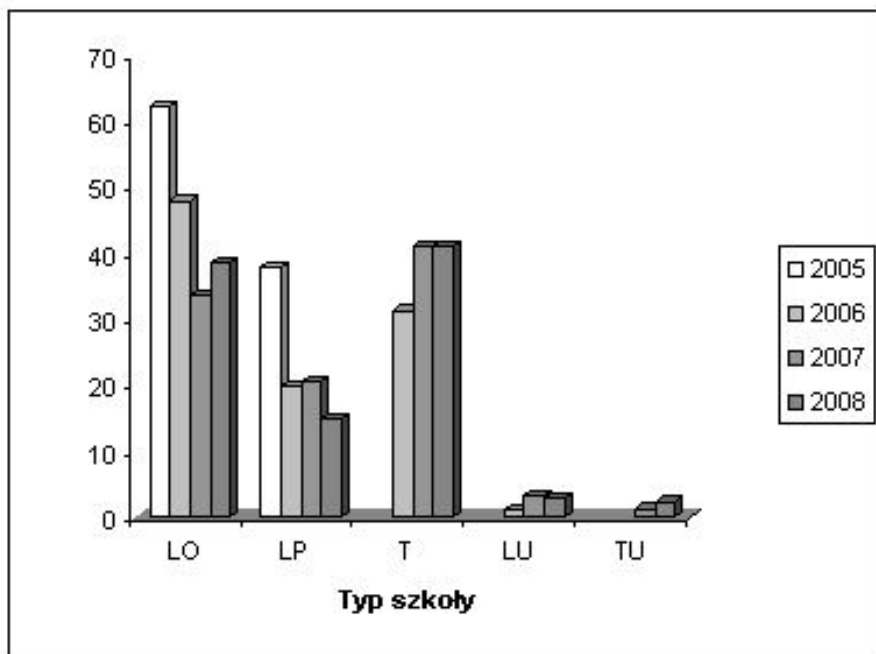
Również w okresie 2005-2008 odnotowano ponad dwukrotny wzrost zdających geografię w 4 województwach: małopolskim, śląskim, wielkopolskim i łódzkim. Uczniowie z tych województw w 2005 r. stanowili 29%, a w 2008 r. - 32,8% ogółu zdających obowiązkowy egzamin maturalny z geografii (Tab. 1.).

Jeżeli rozpatrzmy wielkość ośrodka, w którym znajduje się szkoła ponadgimnazjalna, to w przypadku zdających geografię największą grupę stanowią absolwenci szkół ponadgimnazjalnych z miast średniej wielkości (20-100 tys. mieszk.) - ok. 38% i dużych miast (ponad 100 tys. mieszk.) – ok. 32%. Natomiast zmniejsza się liczba uczniów zdających geografię z małych miast (do 20 tys. mieszk.) i stale wzrasta liczba uczniów ze szkół znajdujących się na wsi (Ryc. 1.).

Rycina 1. Zdający egzamin maturalny z geografii na poziomie podstawowym według wielkości miejscowości w latach 2005-2008

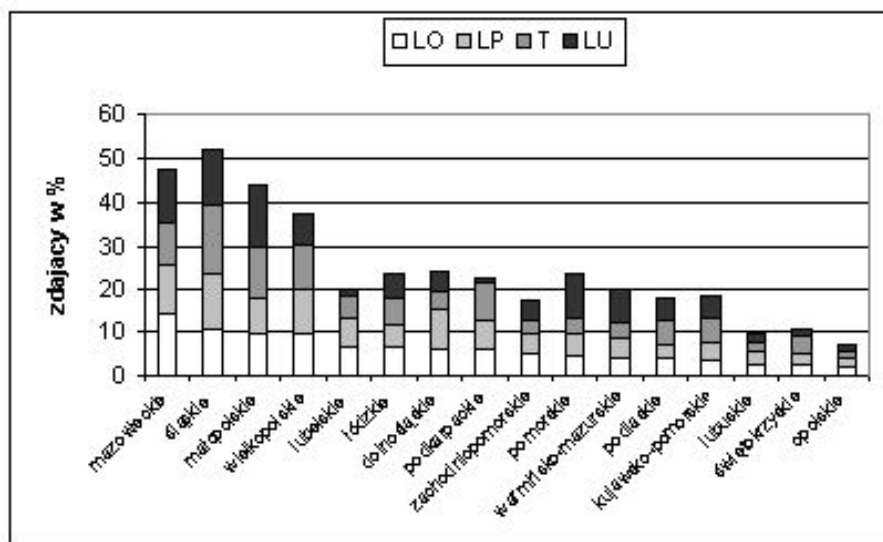
Geografia cieszy się dużą popularnością jako przedmiot obowiązkowy do wyboru w szkołach ponadgimnazjalnych typu zawodowego. W badanym okresie czasu ok. 40 % abiturientów techników i ok. ¼ liceów profilowanych wybrało ten przedmiot na maturze (Ryc. 2.). Jednocześnie zmniejszała się liczba uczniów z liceum profilowanego z 37% w 2005 r. do 15% w 2008 r., jest to po części wynik zmniejszania się tego typu szkół w kraju (Rocznik Statystyczny 2007). Ponadto obserwuje się stały wzrost liczby uczniów z liceów ogólnokształcących wybierających geografię na egzaminie maturalnym.

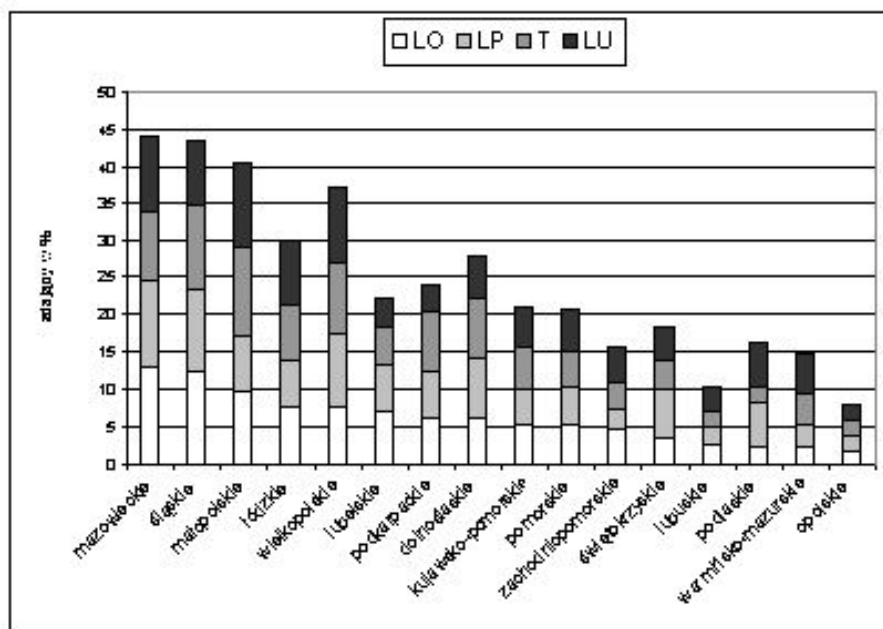
Rycina 2. Zdający egzamin maturalny z geografii na poziomie podstawowym według typu szkoły

Również obserwujemy zróżnicowaną liczbę uczniów z poszczególnych typów szkół w województwach. Największy odsetek uczniów zdających geografę z liceum ogólnokształcącego odnotowano w województwie mazowieckim, śląskim, małopolskim i łódzkim. W tych województwach, także był duży udział uczniów z liceum uzupełniającego w ogólnej liczbie zdających egzamin z geografii (Ryc. 3., 4.). Najmniejszy odsetek wśród ogółu zdających geografę stanowili uczniowie z liceum ogólnokształcącego w województwie opolskim, świętokrzyskim i lubuskim. Można zatem stwierdzić, iż w województwach o znacznym poziomie zurbanizowania większy odsetek uczniów liceów ogólnokształcących wybiera geografę na maturze.

Wśród zdających geografę w dużych miastach absolwenci liceów ogólnokształcących stanowią 1/3 zdających. Natomiast w miastach średniej wielkości przeważają uczniowie szkół zawodowych: liceum profilowanego – 37% oraz technikum – ok. 39%. Natomiast uczniowie liceum i technikum uzupełniającego stanowią stosunkowo duży odsetek w miastach średniej wielkości i dużych (Tab. 2.)

Rycina 3. Uczniowie zdający geografię na poziomie podstawowym 2006 w roku

Rycina 4. Uczniowie zdający geografię na poziomie podstawowym w 2008 roku

Tabela 2. Zdający egzamin maturalny z geografii na poziomie podstawowym według typu szkoły i wielkości miejscowości w której znajduje się szkoła

Miejscowość	2007					2008				
	LO	LP	T	LU	TU	LO	LP	T	LU	TU
Wieś	2,7	5,7	8,1	9,5	5,2	4,0	5,9	8,2	9,5	5,2
Miasto do 20 tys.	23,3	26,6	24,7	25,8	9,8	27,0	27,0	24,9	25,9	9,9
Miasto od 20 do 100 tys.	37,0	39,0	39,1	33,6	41,7	35,4	38,6	39,9	33,5	41,8
Miasto powyżej 100 tys.	36,7	28,8	28,1	31,1	43,2	33,6	28,6	28,0	31,1	43,1
Ogółem	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Źródło: Oprac. własne na podstawie: *Osiągnięcia maturzystów w roku 2007, 2008*, CKE, Warszawa.

Wyniki egzaminu maturalnego z geografii na poziomie podstawowym w latach 2005-2008

Egzamin maturalny z geografii, przy 30% progu zaliczenia (15 pkt.), zdaje stosunkowo duża liczba uczniów. Największa liczba uczniów zdała egzamin w 2006 r. – 95,2%, a najniższy wynik odnotowano w 2007 r. - 82% (Tab. 3.). Najwięcej uczniów zdaje egzaminu z liceów ogólnokształcących - średnio 94,3%. Natomiast mniej w szkołach zawodowych: technikum - 88,7%, liceum profilowanym oraz liceach i technikum uzupełniających - ok. 78,0% (Ryc. 3.).

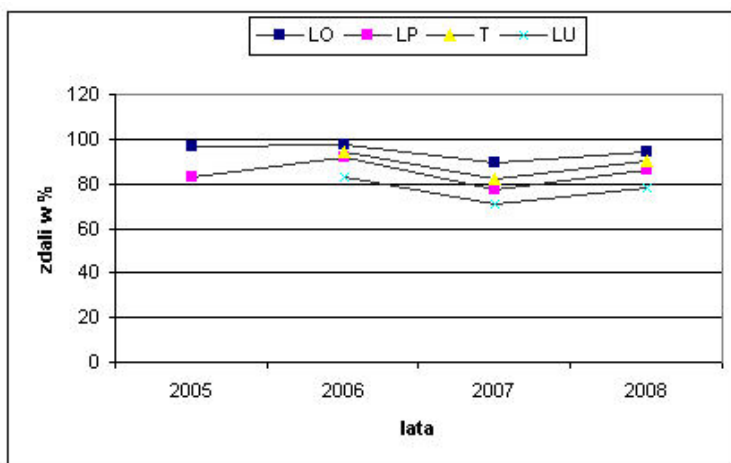
Z przedstawionych danych wynika, iż struktura szkolnictwa w znacznym stopniu wpływa na poziom zdawalności egzaminu maturalnego z geografii. Jedną z przyczyn tego stanu może być liczba godzin geografii w danych typach szkół. Z przeprowadzonych rozmów z nauczycielami geografii w technikum i liceach profilowanych wynika, że liczba godzin przeznaczona nauczania geografii w tego typach szkół nie przekracza wyznaczonej w podstawie programowej 3 godz. w cyklu kształcenia. Uczniowie wybierający geografę na egzaminie maturalnym na ogół nie mogą liczyć na zwiększenie liczby godzin tego przedmiotu, gdyż godziny z puli godzin dyrektora zazwyczaj przeznaczane są na przedmioty kształcenia zawodowego. W liceach ogólnokształcących uczniowie wybierający geografę na maturze mają zwiększoną liczbę godzin tego przedmiotu od 5 do 6 godzin w cyklu kształcenia, a w klasach o profilach np. ekonomicznym, geograficznym, turystycznym nawet do 8 - 9 godzin. Ponadto jak wykazały badania Szmigel K. (2006) do szkół zawodowych na ogół uczęszczają uczniowie, którzy uzyskali niższe wyniki z egzaminu gimnazjalnego.

Od 2007 roku poziom zdawalności egzaminu maturalnego z geografii na poziomie podstawowym jest niższy niż w latach 2005 i 2006. Również różnica między średnią zdawalnością egzaminu przez uczniów z liceów ogólnokształcących i techników zmniejszyła się z 5,2% w 2006 r. do 4 % w 2008 r. W pewnym stopniu

wpływ na to miała zmiana formuły egzaminu dojrzałości wprowadzona w 2007 r., kiedy uczniowie musieli zadeklarować jednoznacznie, który poziom wybierają. Statystyki pokazują, iż od 2007 zmniejszyła się liczba uczniów wybierających poziom rozszerzony egzaminu maturalnego z geografii. Z przeprowadzonych badań Piróg D., Tracz M. (2007) wynika, że jednym z istotnych czynników wyboru tego przedmiotu na egzaminie maturalnym jest uzyskanie pozytywnego wyniku egzaminu, a tylko 1/3 kieruje się zainteresowaniami przedmiotem i wiąże z osiąganym wynikiem dalszą przyszłość edukacyjną.

Porównując wyniki zdawalności egzaminu maturalnego z geografii na poziomie podstawowym w odniesieniu do poszczególnych województw, da się zaobserwować regiony o systematycznie wysokich i niskich wynikach. W badanych latach wysokie wyniki zdawalności cechowały województwa: mazowieckie, małopolskie, wielkopolskie, śląskie, kujawsko-pomorskie i pomorskie. Natomiast niskie wyniki zdawalności wystąpiły w województwach: świętokrzyskim, opolskim, łódzkim i dolnośląskim (Tab. 3). Można zatem sformułować prawidłowości, iż w województwach, w których stosunkowo duży odsetek uczniów z liceów ogólnokształcących zdaje geografię na maturze, mamy wysoki poziom zdawalności.

Z kolei w województwach, gdzie odsetek uczniów z liceów profilowanych i liceów uzupełniających przewyższa liczbę uczniów z liceów ogólnokształcących, to uzyskiwany wynik jest niższy (Ryc. 3., 4., Tab. 3.). Ponadto można zauważyć, że w województwach gdzie liczba zdających geografię na egzaminie maturalnym jest większa, to wynik zdawalności jest wyższy (Tab. 1., 3.). Z osobistego doświadczenia w pracy jako weryfikator prac maturalnych i rozmów z nauczycielami geografii - egzaminatorami w OKE w Krakowie wynika, iż w szkole, w której zdaje kilku uczniów (1-5), wyniki egzaminu na ogół są bardzo niskie, często na granicy progu zaliczenia egzaminu.

Rycina 5. Zdawalność egzaminu maturalnego z geografii na poziomie podstawowym według typu szkoły w latach 2005-2008

Również w pewnym stopniu na wynik egzaminu maturalnego wpływają kwalifikacje i doświadczenia nauczyciela geografii związane z nową formułą egzaminu. Liczba nauczycieli, którzy zostali wpisani do ewidencji egzaminatorów egzaminu maturalnego z geografii i odbyli 25- godzinne szkolenie, co roku wzrasta. Można przypuszczać, iż stosunkowo duża liczba nauczycieli, którzy odbyli takie szkolenie także wpłynęła na wzrost wyniku zdawalności egzaminu w obrębie działania OKE w Krakowie, Warszawie, Poznaniu (Tab. 3., 4.).

Tabela 3. Wyniki egzaminu maturalnego na poziomie podstawowym w latach 2005-2008

OKE	Woj.	2005		2006		2007		2008	
		Zdali w %	średni wynik	Zdali w %	średni wynik	Zdali w %	średni wynik	Zdali w %	średni wynik
Gdańsk	kujawsko-pomorskie	88,5	55,6	95,5	55,1	88,0	42,4	94,0	47,6
	pomorskie	90,9	53,2	94,9	54,5	87,0	41,7	94,1	48,3
Jaworzno	śląskie	93,3	53,7	94,7	54,0	83,5	39,9	92,2	47,5
Kraków	lubelskie	92,0	51,8	94,2	54,0	79,6	38,6	90,9	46,5
	małopolskie	89,9	52,6	96,3	54,5	84,5	41,7	91,8	47,9
	podkarpackie	89,4	51,8	96,0	56,3	83,3	40,4	91,6	47,4
Łomża	podlaskie	91,6	56,0	96,7	55,5	81,1	39,0	89,3	46,0
	warmińsko-mazurskie	93,3	52,6	92,9	55,8	76,9	38,0	89,7	46,0
Łódź	łódzkie	90,9	53,8	94,6	53,2	74,5	36,7	82,8	41,2
	świętokrzyskie	88,7	51,8	88,5	49,9	76,6	36,8	82,2	41,9
Poznań	lubuskie	91,6	52,6	96,2	56,7	74,3	37,3	90,1	46,5
	wielkopolskie	94,6	54,9	96,6	57,4	80,5	39,4	90,7	46,4
	zachodnio-pomorskie	91,0	51,7	95,7	56,1	78,2	38,3	91,8	46,7
Warszawa	mazowieckie	93,1	56,6	96,6	59,4	85,2	41,1	92,4	
Wrocław	dolnośląskie	91,0	51,0	94,3	54,7	75,2	36,1	84,2	44,7
	opolskie	89,1	50,9	95,5	55,8	79,4	38,1	82,3	45,6
Średnia		91,5	53,2	95,2	55,5	81,0	40,0	90,0	46,0

Źródło: Oprac. na podstawie: *Matura. Przedmioty matematyczno-przyrodnicze, CKE 2005, 2006, 2007, Warszawa.*

Tabela 4. Liczba egzaminatorów egzaminu maturalnego z geografii

OKE	2007		2008	
	Ogółem	%	Ogółem	%
Gdańsk	371	10,6	391	10,7
Jaworzno	448	12,9	475	13,0
Kraków	811	23,0	863	23,5
Łomża	239	6,8	259	7,0
Łódź		11,9	437	12,0
Poznań	488	14,0	517	14,1
Warszawa	417	12,0	438	12,0
Wrocław	283	8,1	283	7,7
Ogółem	3470	100	3663	100

Źródło: Oprac. na podstawie: *Matura. Przedmioty matematyczno-przyrodnicze*, CKE 2005, 2006, 2007, 2008, Warszawa.

Pomimo wysokiej zdawalności egzaminu maturalnego z geografii na poziomie podstawowym, średnie wyniki uzyskiwane przez uczniów nie są wysokie. Tylko w latach 2005-2006 przekroczyły 50%, co wskazuje, że był to egzamin łatwy dla uczniów (Tab. 3., 4.). Uczniowie liceum ogólnokształcącego uzyskują wyższe średnie wyniki egzaminu maturalnego niż z technikum i liceum profilowanego.

Tabela 5. Średnie wyniki egzaminu maturalnego na poziomie podstawowym według typu szkoły

Rok	Typ szkoły				
	LO	LP	T	LU	Ogółem
2005	65,4	47,7	-	-	53,2
2006	62,3	47,7	50,5	41,9	55,5
2007	44,0	37,0	39,0	-	40

Źródło: Oprac. na podstawie: *Matura. Przedmioty matematyczno-przyrodnicze*, CKE 2005, 2006, 2007, 2008, Warszawa.

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza zróżnicowania wyników egzaminu maturalnego z geografii na poziomie podstawowym wskazała, że uczniowie zdający geografę na egzaminie maturalnym uczęszczają do szkół znajdujących się w miastach od 20 do 100 tys. mieszkańców (ok. 38%) i miast ponad 100 tys. – 32%. Wśród zdających geografę duży procent stanowią uczniowie szkół zawodowych - techników (39%) i liceów profilowanych (ok. 22%).

Wyniki egzaminu maturalnego z geografii na poziomie podstawowym są zróżnicowane w obrębie typów szkół oraz regionów - województw.

Na podstawie przeprowadzonej analizy wyróżniono kilka czynników, które miały wpływ na wyniki egzaminu. Do istotnych przyczyn zróżnicowania wyników egzaminu maturalnego z geografii w województwach zaliczyć należy:

- strukturę szkolnictwa: im większy odsetek uczniów liceum ogólnokształcącego w ogólnej liczbie zdających egzamin maturalny, tym wyższy poziom zdawalności;
- liczbę zdających egzamin w regionie, szkole: na ogół im wyższa liczba zdających geografię, tym wyższy poziom zdawalności;
- kwalifikacje nauczycieli związane z nową formą egzaminu maturalnego: im więcej nauczycieli geografii z uprawnieniem egzaminatora egzaminu zewnętrznego, tym lepsze przygotowanie uczniów do egzaminu;
- liczbę godzin przeznaczoną na nauczanie geografii w danym typie szkoły; uczniowie liceum mają zwiększoną liczbę godzin geografii w cyklu kształcenia, co m.in. przekłada się na uzyskiwane przez nich wyższe wyniki egzaminu.

W celu uzupełnienia dokonanej analizy należy podjąć badania nad zróżnicowaniem wyników maturalnych z geografii w odniesieniu do powiatów i gmin oraz poszczególnych szkół, aby uzyskać jak najszerszą listę czynników wpływających na poziom zdawalności i średnie wyniki z egzaminu z przedmiotu.

Bibliografia:

1. Hibszer A., Michalski T. (red.), *Geografia na zewnętrznych egzaminach 2002-2006*, Wyd. Bernardinum, Peplin 2007.
2. *Matura 2005. Przedmioty matematyczno-przyrodnicze*, CKE, Warszawa 2005.
3. *Matura 2006. Przedmioty matematyczno-przyrodnicze*, CKE, Warszawa 2006.
4. Piróg D., Tracz M., Gurgul B., *Motywy wyboru geografii na maturze a wyniki egzaminu maturalnego-studium przypadku*, [w:] *Uczenie się i egzamin w oczach uczniów* pod red. B. Niemierko i M. K. Szmigiel, Materiały XIII Krajowej Konferencji Diagnostyki Edukacyjnej, Łomża 5-7 października 2007.
5. *Osiągnięcia maturzystów w roku 2007*. Sprawozdanie z egzaminu maturalnego 2007, CKE, Warszawa.
6. *Osiągnięcia maturzystów w roku 2008*, www.cke.edu.pl.
7. *Rocznik Statystyczny 2007*, GUS, Warszawa.
8. Szmigiel K., *Wyniki egzaminu maturalnego w liceach ogólnokształcących i profilowanych w świetle wyników egzaminu maturalnego*, [w:] *O wyższą jakość egzaminów szkolnych* pod red. B. Niemierko i M. K. Szmigiel, Materiały XII Krajowej Konferencji Diagnostyki Edukacyjnej Edukacyjne, Lublin 2006.